

บทที่ 4

บริบทและศักยภาพของการพัฒนาการบริหารจัดการต้นทุน การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษาบริบทและศักยภาพของการพัฒนาการบริหารจัดการต้นทุนการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ครั้งนี้ นักวิจัยได้ใช้กระบวนการ Focus group และการวิเคราะห์ SWOT เพื่อให้ทราบถึงบริบทและศักยภาพที่แท้จริงของการพัฒนาการบริหารจัดการต้นทุนการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ต่อการที่จะพัฒนาสู่ความยั่งยืน เนื้อหาของการวิจัยประกอบไปด้วย การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ภูมิศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ บริบทของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพจังหวัดเชียงใหม่ และการวิเคราะห์ศักยภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

4.1 การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ภูมิศึกษาจังหวัดเชียงใหม่

บริบทของการพัฒนาการบริหารจัดการต้นทุนการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ภูมิศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ในการศึกษาครั้งนี้ มีจำนวน 1 กลุ่ม ได้แก่

4.1.1 กลุ่มท่องเที่ยวชุมชนแม่ใจบ้านดินโฮมสเตย์ ตำบลบ้านเป้า อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

(1) สภาพพื้นที่และบริบทของกลุ่ม

หมู่บ้านแม่ใจ ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านเป้า อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ชาวบ้านโดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และในการท่องเที่ยวในชุมชนเกิดขึ้นจากคุณ โจน จันได ผู้สร้างบ้านดินคนแรก ๆ ในเมืองไทย ได้ย้ายมาอยู่ที่นี่และสร้างบ้านดินขึ้นมา ได้มีแนวคิดที่จะสะสมเมล็ดพันธุ์พืชสำหรับการเกษตรพอเพียงเพื่อพึ่งพาตนเองชาวบ้าน จึงเกิดความสนใจและได้รับความรู้ในการทำบ้านดินรวมทั้งรูปแบบและขั้นตอนการดำเนินการเพื่อทำเป็นบ้านดิน จากคุณ โจน ชาวบ้านจึงได้นำวัตถุดิบที่มีในหมู่บ้านมาสร้างบ้านดินโฮมสเตย์ขึ้นเพื่อสร้างรายได้เข้าสู่หมู่บ้าน ลดการออกไปหางานนอกหมู่บ้านและจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ปัจจุบันเริ่มมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวมากขึ้น ผนวกกับชาวบ้านได้เรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของในหลวง จึงหันมาใช้ชีวิตแบบพอเพียง ปลูกพืชทุกอย่างที่กินได้ตามแนวเกษตรอินทรีย์ ลดค่าใช้จ่ายในการซื้อ และถ้าเหลือจากการบริโภคก็นำไปขาย ส่วนพืชผักเศรษฐกิจ

ต่าง ๆ ที่เป็นที่ต้องการของตลาดก็เริ่มเปลี่ยนมาใช้ปุ๋ยจากธรรมชาติมากขึ้น ส่งผลให้ความเป็นอยู่ของชาวบ้านดีขึ้นเรื่อย ๆ

ปัจจุบันมีนางทองใบ เล็กนามณรงค์ เป็นประธานกลุ่มฯ ค่อยดูแลและคอยบริหารจัดการกลุ่ม สำหรับสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์แม่โจ้บ้านดินบางรายยังขาดความรู้และประสบการณ์ในการประกอบธุรกิจโดยเฉพาะการดำเนินงานด้านการตลาด การเงิน การบัญชี และการบริหารจัดการกลุ่ม จึงทำให้ธุรกิจโฮมสเตย์ไม่เป็นไปตามเป้าหมายเท่าที่ควร ทั้งนี้กิจกรรมและความเสียดลามีเพียงแก่ประธานกลุ่มเพียงผู้เดียวที่เป็นคนดำเนินงาน สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์แม่โจ้บ้านดินเริ่มให้ความสำคัญกับธุรกิจโฮมสเตย์ลดลง มีการถอนหุ้นออกจากกลุ่มเรื่อย ๆ เนื่องจากสมาชิกเห็นว่าธุรกิจไม่สามารถสร้างรายได้อย่างต่อเนื่อง และยังไม่เห็นผลกำไรที่ชัดเจนมากนัก จึงทำให้กลุ่มโฮมสเตย์แม่โจ้บ้านดินประสบปัญหาต่อการทำธุรกิจต่อไปในอนาคต ในตำบลบ้านเป้าไม่มีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจมากนัก จึงเป็นผลเสียต่อการที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเต็มรูปแบบทั้งตำบล

(1.1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชน

1) อ่างเก็บน้ำห้วยแม่เดิม เป็นแหล่งน้ำสำคัญที่หล่อเลี้ยงหมู่บ้านแม่โจ้แห่งนี้ ไม่ว่าจะเป็นการใช้น้ำในการดำรงชีวิต การทำไร่ ทำนา ทำสวนหรือแม้แต่การทำกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ เมื่อ มาถึงอ่างเก็บน้ำห้วยแม่เดิมจะได้เห็นทัศนียภาพที่สวยงาม อ่างเก็บน้ำที่กว้างใหญ่ล้อมรอบด้วยภูเขาและต้นไม้ พิวน้ำที่สะท้อนแสงจากดวงอาทิตย์เป็นประกายระยิบระยับ นอกจากนี้ที่นี่ยังมีการล่องแพรอบอ่างเก็บน้ำอีกด้วย เหมาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่ต้องการพักผ่อนหย่อนใจ

2) น้ำตกสายรุ้ง ตั้งอยู่กลางเขาในหมู่บ้านแม่โจ้ การเดินทางไปน้ำตกต้องเดินเท้าผ่านเส้นทางที่เต็มไปด้วยแมงไม้ และหินป่า แม้จะเหน็ดเหนื่อยไปบ้างกับการเดินทาง แต่พอถึงน้ำตกความเหน็ดเหนื่อยจะหายไปเมื่อได้เห็นความสวยงามของน้ำตก ความสมบูรณ์ของธรรมชาติโดยรอบและอากาศที่เย็นสบาย อีกทั้งยังมีโพรงถ้ำให้ได้เดินชมกันอีกด้วย ปัจจุบันชาวบ้านกำลังสร้างกุฏิที่ทำเป็นลักษณะบ้านดินเพื่อเป็นที่พำนักของ พระสงฆ์ที่จะมาจำพรรษา ณ บริเวณใกล้น้ำตกแห่งนี้ อีกไม่นานนักหากได้แวะเวียนไปที่เขื่อนน้ำตก ก็จะได้มีโอกาสนมัสการพระสงฆ์เพื่อเป็นสิริมงคล

(1.2) ภูมิปัญญาชาวบ้าน

1) โฮมสเตย์แม่โจ้บ้านดิน การทำบ้านดินมีต้นแบบมาจากคุณโจน จันได ผู้ที่สร้างบ้านดินคนแรก ๆ ของเมืองไทยซึ่งย้ายมาอยู่ที่หมู่บ้านแม่โจ้แห่งนี้ คุณโจนจันได ได้ให้ความรู้ถึงวิธีการสร้างบ้านดินและรูปแบบการทำเป็นบ้านดิน โฮมสเตย์เพื่อรองรับการ

ห้องเที่ยวเชิงเกษตร ช่วงฤดูร้อนบ้านดินจะเย็น ช่วงฤดูหนาวบ้านดินจะอบอุ่น เนื่องจากดินที่นำมาทำบ้านจะดูดซับความร้อนและความเย็นได้เป็นอย่างดี วัสดุดิบที่นำมาสร้างบ้านก็ใช้ของที่มีในหมู่บ้านเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นดินที่ใช้สร้างบ้าน ใบตองตึงที่ใช้ทำหลังคา รวมทั้งการร่วมมือร่วมใจกันของชาวบ้านที่มาช่วยกันสร้างทำให้ต้นทุนในการสร้างไม่สูงมากนักการมาพักที่โฮมสเตย์ผู้ที่มาพักจะได้เรียนรู้ถึงการทำบ้านดิน การทำการเกษตรแบบเกษตรอินทรีย์ วิถีชีวิตของชาวบ้าน วัฒนธรรมท้องถิ่น และธรรมชาติที่สวยงาม

2) กลุ่มแกะสลัก งานแกะสลักไม้เป็นงานหัตถกรรมของหมู่บ้านที่มีความโดดเด่นและสวยงาม กลุ่มแกะสลักเริ่มจากชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีฐานความรู้ด้านการแกะสลักและได้เรียนรู้วิธีการแกะสลักจากตัวเมืองเชียงใหม่ แล้วนำมาเผยแพร่ให้กับคนในหมู่บ้าน และได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มแกะสลักขึ้น งานแกะสลักที่ชาวบ้านทำอยู่จะเป็นงานแกะสลักรูปช้าง งาช้าง และสัตว์ต่าง ๆ ด้วยฝีมือที่ประณีตทำออกมาได้อย่างสวยงามจึงเป็นที่สนใจทำให้ลูกค้ามาสั่งงานถึงที่บ้าน งานแกะสลักส่วนใหญ่จึงเป็นงานที่ทำตามที่ลูกค้าสั่งไว้ ปัจจุบันงานแกะสลักไม้ได้ขยายออกเป็นงานกลึงไม้ทำเป็นงาน ภาชนะ หรือรูปแบบต่าง ๆ ตามที่ลูกค้าต้องการ

3) กลุ่มจักสาน งานจักสานเป็นงานหัตถกรรมที่ชาวบ้านแม่โจ้ได้ทำกันมาเป็นเวลาช้านาน โดยนำไม้ไผ่มาจักสานเป็นอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ ปัจจุบันเครื่องใช้จากงานจักสานไม่ค่อยนิยมมากนัก งานจักสานส่วนใหญ่ในหมู่บ้านจึงเป็นงานเฉพาะ เช่น งานสานตะกร้าใส่ผักหรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า ก้วย งานสานตะกร้าใส่ผักส่วนใหญ่จะมีคนมาสั่งทำ โดยบางคนจะนำไม้ไผ่มาให้ด้วย ชาวบ้านที่ว่างเว้นจากการทำไร่ทำนาก็จะมาทำงานจักสาน แม้รายได้ต่อใบจะไม่มากนัก แต่ชาวบ้านที่ชำนาญก็สามารถจักสานตะกร้าได้สูงสุดวันละ 40 ใบ ซึ่งก็เป็นรายได้ที่ดีพอสมควร ดังนั้นงานจักสานจึงเป็นงานหัตถกรรมที่สร้างรายได้ที่ดีให้กับชาวบ้านอีกทางหนึ่ง

(2) การบริหารจัดการองค์กร

นางทองใบ เล็กนามณรงค์ ประธานกลุ่มแม่โจ้บ้านดินโฮมสเตย์เป็นคนแรกที่สละความคิดเดิม เปิดใจยอมรับและเข้าไปเรียนรู้การทำบ้านดินจากคุณโจน จันได ในปี พ.ศ. 2550 จึงได้มีแนวคิดรวมกลุ่ม ปกึษาหารือกันกับคนในชุมชนที่จะจัดทำบ้านดินโฮมสเตย์ และเมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2551 ได้มีการก่อตั้งจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่โจ้บ้านดินโฮมสเตย์ โดยมีจำนวนสมาชิกทั้งหมด จำนวน 11 คน ดังนี้

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	นางทองใบ เล็กนามณรงค์	ประธานกลุ่ม
2	นางสาวกัญต์ฤทัย เล็กนามณรงค์	สมาชิกกลุ่ม
3	นางเกตแก้ว ปัญญาสูง	สมาชิกกลุ่ม
4	นางปี่ เมืองวิไล	สมาชิกกลุ่ม
5	นางวันดี แก้วปัญญา	สมาชิกกลุ่ม
6	นางเตือนใจ นิตยา	สมาชิกกลุ่ม
7	นางเสาวลักษณ์ วันเพ็ญ	สมาชิกกลุ่ม
8	นางสุขคำ นิตยา (คำ)	สมาชิกกลุ่ม
9	นางสุขคำ นิตยา (นาง)	สมาชิกกลุ่ม
10	นางเสาวอุษา นิตยา	สมาชิกกลุ่ม
11	นายวิรัตน์ สิงห์ทัศน์	สมาชิกกลุ่ม

(3) การบริการท่องเที่ยว

ลักษณะการท่องเที่ยวของชุมชนมีความหลากหลาย ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และประเพณี โดยเชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวกลุ่มแม่บ้านดินโฮมสเตย์ ดังนี้

(3.1) กิจกรรมเรียนรู้การพึ่งพาตนเอง เช่น กิจกรรมการสร้างบ้านด้วยดิน เป็นกิจกรรมที่สอนนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และลงมือทำบ้านดินแบบโกดึชิตธรรมชาติ โดยส่วนใหญ่จะมีการทำกิจกรรมช่วงเดือนมีนาคม-พฤษภาคม และช่วงเดือนพฤศจิกายน-กุมภาพันธ์ กิจกรรมการปลูกผักปลอดสารพิษ และการเก็บเมล็ดพันธุ์

(3.2) กิจกรรมเรียนรู้การอยู่ร่วมธรรมชาติ เช่น กิจกรรมการปลูกป่า และเก็บลูกไม้ป่ามาเพาะต้นกล้าเพื่อไปปลูกช่วงเดือนมิถุนายน ถึง เดือนตุลาคม กิจกรรมการทำฝายกั้นน้ำ กิจกรรมการทำแนวกันไฟ เป็นต้น

(3.3) กิจกรรมเรียนรู้การทำอาหาร เป็นกิจกรรมเรียนรู้การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมการกินเพื่อสุขภาพ

4.2 บริบทของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพจังหวัดเชียงใหม่

จากกระแสความนิยมของคนในปัจจุบันที่ได้หันมาใส่ใจในสุขภาพมากยิ่งขึ้นจึงทำให้การบริการที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพเพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะใน จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีประชาชนที่อาศัยอยู่ใน จ.เชียงใหม่ ได้มีการเอาใจใส่และมีการดูแลสุขภาพเพิ่มมากขึ้นจะเห็นได้จากการหันมาออกกำลังกาย การนวดแผนโบราณ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การรับประทานอาหารพืชผักสมุนไพรที่ปลอดภัย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้เป็นแรงดึงดูดอันสำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวและใช้บริการเกี่ยวกับสุขภาพในจังหวัดเชียงใหม่ จากกรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ สามารถสรุปเป็นบริบทของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพด้วยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ได้ดังนี้

4.2.1 การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในลักษณะของการส่งเสริมสุขภาพ กล่าวคือ เป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวได้ใช้เวลาที่เหลือจากการมาท่องเที่ยว ในจังหวัดเชียงใหม่เปลี่ยนมาใช้บริการทางด้านสุขภาพซึ่งเป็นลักษณะของการส่งเสริมและดูแลสุขภาพให้มีความแข็งแรงได้แก่ การมาเที่ยวพักผ่อนตามชนบทที่มีที่พักและการให้บริการด้านอาหารและเครื่องดื่มเพื่อสุขภาพ เช่น พืช ผักสมุนไพร และปลอดภัย การเรียนรู้เกี่ยวกับคุณประโยชน์ของพืชผักสมุนไพรแต่ละชนิด ซึ่งเมื่อนักท่องเที่ยวได้เข้ามาท่องเที่ยวที่ชุมชนแห่งนี้จะได้รับประทานอาหารและเครื่องดื่มสมุนไพรจากพืชผักสมุนไพรที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ ตลอดจนได้เรียนรู้เกี่ยวกับคุณประโยชน์ของพืชผักสมุนไพรดังกล่าวที่มีต่อร่างกายจึงทำให้มีนักท่องเที่ยวที่มีความใส่ใจต่อสุขภาพเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว เชียงสุขภาพของจังหวัดเชียงใหม่เป็นจำนวนมาก

4.2.2 การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในลักษณะของการบำบัดรักษา โดยอาศัยพืชผักสมุนไพรที่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวสามารถนำเอาสมุนไพรมาใช้เพื่อบำบัดรักษาโรคบางอย่างได้ เช่น โรคท้องอืดท้องเฟ้อ โรคท้องเสีย โรคร้อนในกระหายน้ำ

4.3 การวิเคราะห์ศักยภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดเชียงใหม่

การศึกษาศักยภาพการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ของจังหวัดเชียงใหม่ โดยการทำ Focus Group ชุมชนท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดเชียงใหม่ ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ ทางด้านสุขภาพอาศัยเทคนิคการวิเคราะห์ SWOT สามารถวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดเชียงใหม่ประกอบด้วยการบริหารจัดการด้านการให้บริการ การบริหารจัดการองค์กร และการบริหารจัดการด้านการเงินและบัญชี ดังนี้

4.3.1 ศักยภาพการบริหารจัดการการให้บริการ

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มมีจุดแข็ง คือ ชุมชนมีความรู้และความสามารถในการให้บริการเชิงสุขภาพ ในลักษณะของการบำบัดรักษา แก่นักท่องเที่ยว โดย

ส่วนใหญ่เป็นการบำบัดรักษาโดยอาศัยภูมิปัญญาพื้นฐาน นับว่าเป็นจุดดึงดูดที่สำคัญที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาใช้บริการ แต่ยังมีจุดอ่อนที่พบอยู่คือ ยังขาดความสามารถในการจัดโปรแกรมกิจกรรม การให้บริการเชิงสุขภาพ แก่นักท่องเที่ยว กลุ่มขาดความสามารถในการจัดหาลูกค้า หรือนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว และให้บริการเชิงสุขภาพแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงขาดความรู้ในการประชาสัมพันธ์การให้บริการเชิงสุขภาพแก่นักท่องเที่ยว

4.3.2 ศักยภาพด้านการบริหารจัดการองค์กร

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มมีจุดแข็ง คือ สมาชิกของชุมชนการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมีความมุ่งมั่นและตั้งใจในการทำงาน แต่ยังมีจุดอ่อน คือ ขาดการวางแผนการจัดการด้านบุคลากรในด้านของการจัดหาบุคลากรที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญในการบริการเชิงสุขภาพแก่นักท่องเที่ยว

4.3.3 ศักยภาพด้านการบริหารจัดการด้านการเงินและบัญชี

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ายังมีจุดอ่อน คือ ขาดความรู้และความสามารถในการจัดหมวดหมู่ ประเภท รายการในกาทำบัญชีการเงิน และขาดความสามารถในการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ รวมถึงขาดความรู้และความสามารถในการจัดการผลประโยชน์ให้แก่ชุมชน สำหรับการวิเคราะห์ความเข้มแข็งของชุมชนพบว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มมีจุดอ่อน คือ คนในชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และ คนในชุมชนขาดความสนใจ ที่จะเรียนรู้ในการให้บริการ เช่น การบำบัดรักษาสุขภาพให้แก่ักท่องเที่ยว

จากบริบทและศักยภาพของกลุ่มที่วิเคราะห์ให้เห็นได้ว่า ด้วยศักยภาพของกลุ่มการท่องเที่ยวที่เป็นอยู่หากจะพัฒนาต่อไปให้เกิดความยั่งยืนแล้ว กลุ่มท่องเที่ยวต้องแก้ไขจุดอ่อนและพัฒนากลุ่มตามจุดแข็งและ โอกาสที่ทั้งภาครัฐและเอกชนได้ให้การสนับสนุน โดยเฉพาะความรู้ในการประกอบธุรกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยว ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทราบการบริหารด้านการเงินและบัญชี ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงได้ทำการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน รวมถึงการเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการด้านการเงินและบัญชีของกลุ่มท่องเที่ยวให้เกิดการดำเนินงานได้อย่างยั่งยืน หากกลุ่มทราบข้อมูลที่แท้จริงของตนเอง ก็จะสามารถวางแผนธุรกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวของกลุ่มได้ในอนาคต มีรายละเอียดของผลการวิจัยแสดงไว้ในบทต่อไป